

Сапіга Ю., *магістрантка*
кафедри управління та освітніх технологій,
спеціальність «Менеджмент»,
ОПП «Управління закладом освіти»,
Гречаник Н. І., *докт. пед. наук,*
професор кафедри управління
та освітніх технологій
НУБіП України, (м. Київ, Україна)

КЛЮЧОВІ ВИМІРИ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Управління адаптацією педагогічних працівників закладів дошкільної освіти в умовах війни є складним, багаторівневим і динамічним процесом, що поєднує організаційно-управлінські, психолого-педагогічні та соціокультурні аспекти. Воєнні реалії зумовили нові виклики для системи дошкільної освіти, яка, за своєю природою, спрямована на створення стабільного, емоційно безпечного середовища для дітей. У таких умовах адаптація педагогів постає не лише професійним завданням, а й питанням їхньої психологічної стійкості, соціальної підтримки та управлінської турботи з боку керівництва закладу.

Поняття «адаптація» (від лат. *adaptatio* – пристосування) уперше набуло наукового значення у біології. У працях К. Бернара, Ч. Дарвіна, Ж.-Б. Ламарка, І. Павлова та ін. адаптація розглядалася як процес еволюційного або функціонального пристосування організму до зовнішніх умов середовища, що забезпечує його виживання та стабільність життєдіяльності. У біологічному контексті вона описується як механізм саморегуляції живої системи, спрямований на підтримку гомеостазу – внутрішньої рівноваги організму за змін навколишнього середовища.

Такий біологічний підхід дав підґрунтя для подальшого осмислення адаптації у психології та педагогіці, де ключовими стали поняття «рівновага», «пристосування», «самозбереження» та «саморозвиток».

У психології адаптація розглядається як динамічний процес взаємодії індивіда із соціальним та предметним середовищем, спрямований на досягнення гармонії між внутрішніми потребами особистості й зовнішніми вимогами ситуації. Класичне розуміння запропонував Ж. Піаже, який трактував адаптацію як процес урівноваження між двома взаємодоповнювальними механізмами – асиміляцією (засвоєння нових впливів через уже наявні схеми діяльності) та акомодациєю (змінною власних структур відповідно до нових вимог середовища).

Згідно з сучасними психологічними підходами, адаптація не зводиться до пасивного пристосування. Вона передбачає активну діяльність суб'єкта, здатність змінювати середовище або себе для досягнення стану внутрішньої й зовнішньої рівноваги. У цьому контексті виділяють кілька форм психологічної адаптації: емоційну, когнітивну, поведінкову, соціальну та професійну [2].

Психологи підкреслюють, що процес адаптації охоплює три взаємопов'язані рівні: фізіологічний – реакції організму на стрес, навантаження, зміну режиму; психологічний – формування внутрішньої готовності, стійкості, прийняття ситуації; соціальний – входження в нове середовище, встановлення контактів, відчуття приналежності.

Таким чином, у психологічному сенсі адаптація – це інтегративний процес саморегуляції, самозбереження і розвитку особистості в умовах змін.

У соціології адаптація розглядається як процес входження індивіда або групи в соціальне середовище, засвоєння норм, цінностей і моделей поведінки, що дозволяють ефективно функціонувати в суспільстві. Вона тісно пов'язана з категоріями соціалізації та інтеграції, але має інший акцент: якщо соціалізація означає формування соціальних якостей особистості, то адаптація – це активне пристосування до вже наявних соціальних структур [1].

Соціологічні теорії виділяють кілька видів адаптації: економічну, культурну, професійну, комунікативну. У кризових умовах, зокрема війни, соціальна адаптація набуває характеру виживання та ресоціалізації, коли людина змушена шукати нові форми взаємодії з суспільством і відновлювати почуття безпеки.

У цьому контексті адаптація педагогів розглядається як індикатор соціальної стійкості освітнього середовища, що відображає здатність системи освіти підтримувати свою функціональність за умов соціальних потрясінь.

У педагогіці поняття «адаптація» має специфічне значення, оскільки пов'язане з процесом входження особистості в освітнє середовище, засвоєння нею норм, цінностей і ролей педагогічної діяльності. Адаптація педагога – це процес його професійного становлення, інтеграції в колектив, пристосування до освітнього процесу, методичних вимог і психологічного клімату.

Дослідники визначають педагогічну адаптацію як двовимірне явище: з одного боку, це пристосування особистості до вимог професійного середовища, з іншого, – активна самореалізація, розвиток власного педагогічного стилю, самовдосконалення.

Таким чином, адаптація у педагогічному сенсі – це не лише реакція на зовнішні зміни, а процес самостійного пошуку балансу між вимогами освітньої системи та власними можливостями педагога. Особливої ваги цей процес набуває в умовах кризових викликів – пандемії, війни, соціальних змін, коли адаптація педагогів стає запорукою стабільності освітнього процесу, його гуманістичного спрямування та якості [3].

Філософія та культурологія розглядають адаптацію як універсальний механізм розвитку культури і людини, що забезпечує спадкоємність і водночас

оновлення системи цінностей. У цьому контексті адаптація трактується як форма взаємодії між людиною і культурою, у процесі якої суб'єкт не лише пристосовується до культурних норм, але й творить нові сенси.

Філософи підкреслюють діалектичну природу адаптації: вона передбачає одночасно збереження стабільності й постійне оновлення, пристосування до середовища і його перетворення. Отже, адаптація – це не просто пристосування, а засіб розвитку особистості в культурі, її входження в систему цінностей, смислів і норм суспільного буття.

У менеджменті поняття адаптації набуває системного значення й розглядається як інструмент управління людськими ресурсами. Управлінська адаптація передбачає впровадження цілеспрямованих заходів, спрямованих на ефективне включення працівників у професійне середовище, формування мотивації, підвищення продуктивності та задоволеності працею.

В освітньому менеджменті управління адаптацією педагогічних працівників означає створення умов для професійного, психологічного та соціального комфорту, що сприяє стабільності колективу, збереженню кадрового потенціалу й підвищенню якості освітнього процесу [4].

В умовах війни адаптаційне управління трансформується у механізм кризового менеджменту, орієнтований на підтримку життєстійкості педагогів, їхньої здатності зберігати професійну ідентичність і продовжувати виконувати освітню місію попри зовнішні труднощі.

Синтезуючи різні наукові підходи, можна дійти висновку, що адаптація є багаторівневим, динамічним і цілеспрямованим процесом, який забезпечує гармонійне функціонування індивіда чи системи в нових або змінених умовах. Її сутність полягає у досягненні рівноваги між внутрішнім потенціалом і зовнішніми вимогами, у збереженні здатності діяти, розвиватися й реалізовувати цілі в ситуаціях змін.

Узагальнено *адаптацію* можна визначити як цілеспрямований процес активної взаємодії суб'єкта із середовищем, що забезпечує його самозбереження, стабільність функціонування та розвиток у нових умовах шляхом пристосування і самозміни.

Це визначення дозволяє розглядати адаптацію не як одноразову реакцію, а як тривалий процес розвитку життєстійкості, у якому поєднуються фізіологічні, психологічні, соціальні й духовні чинники.

Поняття «адаптація» в сучасній науці має інтегративний характер і розглядається як багатовимірний процес, що забезпечує узгодження між людиною та середовищем її життєдіяльності. Кожен науковий підхід – біологічний, психологічний, соціологічний, педагогічний, філософський чи управлінський – розкриває окремий аспект цього складного феномену, але всі вони сходяться в розумінні адаптації як необхідної умови збереження цілісності та розвитку людини і соціальних систем.

Для педагогічної науки це поняття набуває особливого значення, оскільки визначає здатність педагогів функціонувати, навчати й виховувати дітей у будь-яких умовах, зберігаючи гуманістичну місію освіти. Саме адаптація забезпечує стійкість освітнього середовища, розвиток професійної спільноти й духовну єдність суспільства в часи кризових викликів.

Поняття «адаптація» у педагогічній науці трактується як процес активного пристосування особистості до змінених умов діяльності, що супроводжується збереженням професійної ідентичності, моральної рівноваги й працездатності. В умовах війни цей процес набуває особливої соціально-психологічної глибини, оскільки педагогічні працівники змушені одночасно долати травматичний досвід, невизначеність, емоційне виснаження та необхідність виконувати професійні обов'язки у нестабільному середовищі [3].

Отже, розуміння багатогранності цього феномену зумовлює необхідність класифікації видів адаптації, які відображають її змістові, структурні та функціональні особливості. Кожен вид адаптації – психологічна, соціальна, професійна, організаційна чи культурна – має власну логіку, механізми та результати, але всі вони інтегруються у цілісну систему адаптаційного процесу особистості. Види адаптації відображають різні виміри цього процесу – від психологічного й соціального до професійного та організаційного. Їхнє узагальнення дозволяє побудувати цілісне уявлення про

структуру адаптаційної діяльності педагога, виокремити провідні напрями підтримки та управління цим процесом у закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

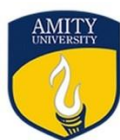
4. Кузіна І. Г., Панфілова А.О. Соціологія управління персоналом. Навчальний посібник. К.: Проспект. 2020. 160 с.

5. Лазарев М. О. Управління адаптацією персоналу в освітніх організаціях. Харків: Основа, 2021. 228 с.

6. Пічугін В. Г. Психологія впливу в управлінні персоналом. Навчальний посібник. Київ: Прометей, 2020. 144 с.

7. Руденко О. М., Котлярова В. В., Латишева О. Т. Управління персоналом. Навчальний посібник. М.: Фенікс, 2020. 320 с.

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра управління та освітніх технологій**

МАТЕРІАЛИ

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«Сталий розвиток суспільства в цифрову епоху: інновації, технології,
провідництво та менеджмент в освіті»
«Sustainable Growth of Society in the Digital Era: Innovation, Technology,
Guidance and Management of Education»**

**Національний університет біоресурсів і природокористування України,
кафедра управління та освітніх технологій
AKG Global Support Services (OPC) Private Limited – Індія,
Університет Патил Відьяпіт – Індія,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут»,
Херсонським навчально-науковим інститутом Національного
університету кораблебудування імені адмірала Макарова,
Поліський національний університет,
*кафедра комп'ютерних технологій та системного моделювання***

1 жовтня 2025 р.

Київ 2025 р.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet рішенням Вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України (протокол № 3 від 17.10.2025 р.)

Сталий розвиток суспільства в цифрову епоху: інновації, технології, провідництво та менеджмент в освіті / Матеріали міжнародної дистанційної науково-практичної конференції, м. Київ, 1 жовтня 2025 р. Київ : НУБіП України. 2025. 192 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної дистанційної наукової конференції «**Сталий розвиток суспільства в цифрову епоху: інновації, технології, провідництво та менеджмент в освіті**», яка відбулась 1 жовтня 2025 року в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. В матеріалах збірника висвітлюються сучасні тенденції подальшого розвитку освіти в Україні й світі в епоху цифровізації, розв'язання нагальних проблем у соціокультурній та соціально-гуманітарній сферах шляхом синергетичної інтеграції інновацій, управління та технологій, освітнього менеджменту та провідництва.

Тези подано в авторській редакції. Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильність цитування джерел, посилання на них та інші відомості. Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

Редакційна колегія:

Савицька І.М., канд. філос. наук, доц. декан факультету (голова);

Кубіцький С. О., канд пед. наук, проф. завідувач кафедри управління та освітніх технологій;

Гречаник Н. І., д-р пед. наук, проф.

Шумілова І. Ф., д-р пед. наук, доц.;

Базелюк В.Г., канд. пед. наук, доц.

Відповідальна за випуск – Гречаник Н.І., д-р пед. наук, проф.

ISBN 973-966-8063-79-4